

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Maximiliani Sandaei E Societate Iesv Doctoris
Theologi Architectura Christiana**

Sandaeus, Maximilianus

Coloniæ Agrippinæ, 1653

Sermo I. Regula Architecti Christiani.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46065)

OPUSCULUM VII.

INSTRUMENTA

Architectonica Christiana.

Seu

SVPELLEX

Architecti Christiani.

SERMO I.

REGVLA

Architecti Christiani.

ARTICULUS I.

Nexus cum precedentibus. Ingressus in subsequencia.

OST descriptum à nobis Architectum,
dotibus suis, ut Christianus dici possit,
natum, egimus de ejus Ædificio, quod
Domus Sapientiae, circa quam, tanquam
obje-

objectum Artis suæ proprium versatur. Quæ sint autem illius Domus fundamenta, & quomodo ea sint jacienda: quæ Columnæ, & qua ratione sint constituendæ: qui Parietes, & quo pacto sint erigendi: denique, quod ac quale sit Tectum, quod iis est imponendum hætenus differimus. Sed nunquam hæc, & alia ad Domus Sapientiæ integritatem pertinentia secundum artem perficiet quisquam, nisi Instrumentis fuerit instructus idoneis, eorumque usum probè calluerit. Quamobrem de Supellectile Architecti Christiani, & omni instrumentorum genere ad ædificandum necessario, vel accommodato consequenter disputandum est. Et quoniam idem in hæc nostra Disciplinâ est *Architectus & Officiator* quomodo appellat Vitruvius fabros adjuvas Architecti primarii, ut murarios, latomos, cæmentarios, & similes, quibus ille imperat, & facienda præscribit, ita de Supellectile & Instrumentis Architecti differemus, ut operarum etiam communia complectamur.

Nec ordinem quis arguat, & reprehendat: nam & Vitruvius, summus in Architectura profana Magister, ultimo sui operis libro de machinis & instrumentis disputationem instituit, ac se ita tuetur, Imperatorem alloquens: *Visum mihi est, Imperator, non esse alienum, quoniam de ædificiis in prioribus voluminibus exposui, in hoc, qui finitionem summam corporis habet constitutam, quæ sunt principia machinarum ordinata præceptis explicare.*

ARTICVLVS II.

REGVLA

Quod-nam inter Architectonica sit Instrumentum.

Et, An idem, quod Perpendiculum, Norma, Libella, Amussis, Linea, Funiculus lineus.

INTER Instrumenta Architectonica meritò primus locus datur REGVLÆ, quam Plato in Philebo instrumentum

Quarta Pars.

M m

mentum

mentum Architecturæ nominat, quo tum cœmentati in ædificando, tum Architecti in recognoscenda fabrica utuntur. Ejus officium proprium est, ut applicata parietibus, eorum longitudinem dirigat, & æquet. Quod distinguitur ab aliis quibusdam haud dissimilis figuræ instrumentis: licet sæpe confundantur, & unum ponatur pro alio: ac quodlibet dicatur *Regula*, quæ velut generis cetera complectitur. Sed expedit singulorum descriptiones, quæ distinguuntur, tradere.

PERPENDICVLVM est instrumentum, quo plumbum à filo & gnomone pendente rectitudo, aut obliquitas operis perpenditur, seu examinatur. Nam si structura fuerit recta, filum, unde plumbi massula pendet totam descriptam lineam tanget; sin aliqua sit inclinatio, filum à linea discedet. Hinc *Perpendiculare* vocant Geometristæ, quod ex superiore loco in inferiorem demittitur, eare rectitudine, qua plumbum propendet ex perpendiculo. Unde radios solares perpendiculares habere dicuntur, qui Solem habent rectè super caput imminem. Huius affine instrumentum est

NORMA, ad quam anguli respondentes exiguntur. Sic Plinius lib. xxxvi. cap. 22. Structuram ad normam libellam fieri dicit; & ad perpendiculum respondere oportere: nostrates *Quadram* vocant. Unde, quæ rectè & perfecte dimensa sunt, ad Normam facta dicuntur. Distinguitur ab hoc instrumento apud eruditos architectos, **LIBELLA** (apud Budeum *Nivellà*) quo plana coequantur. Haud multum huic absimile est **AMVSSIS** Filum creta aut rubrica illitum, quo diriguntur saxa aut ligna.

REGVLA, quæ Græcis *κατάβη*, ut notavit S. Isidorus à Gra-

(a) Plin. lib. vii. cap. 56. qui inventorem ibi facit *Dadalius*.

Gratiano relatus in libro decretorum, accipitur genericè pro instrumento, quo rectitudo investigatur, & continet sub se hæctenus nominata: Specificè ad longitudinem refertur. Quare Philander (b) in Vitruvium ita distinguit. *Longitudines ad Regulam & Lineam: altitudines ad Perpendicularum: anguli ad Normam: respondentes exiguntur.* Ex quo etiam observo, quod quæ est Regula, dicatur quoque LINEA, tum apud Vitruvium, tum apud Ciceronem, qui ita illud nomē usurpat lib. tertio ad Quint. (c) fratrem epist. 1. fortasse, ut eruditi quidam censent, quia primùm è lino, quod facile ac longè ducitur, fieri cepit Regula, quæ postea, ut solidior esset, ex ligno, ferro, ære fabricari consuevit, ne usu torqueretur. Immò, in Divinis litteris ita Linea sumitur.

QVOD enim nos ex Latino Interprete legimus Psalm. XVIII. de Apostolis: *In omnem terram exivit sonus eorum;* in Hebræo est קָוָה *Kau.* quod vocabulum redditur ab Aquila *καὶ*, & Lineam significat, Regulam quoque, & huic affinia, normam, amussim, perpendicularum, perimetrum, funiculum mensorium, directorium, filum. Quæ omnia congruunt Apostolis, qui tanquam Architecti cum instrumentis suis, orbem universum peragraverunt. *In omnem terram exivit sonus eorum.* Sono suo, seu prædicatione, ac doctrinâ Apostoli, velut architectonico instrumento, orbem percurrente, exeunte, ut prædixit Jeremias, cap. 31. 39. *Vltra normam mensura,* Ecclesiam, convertendo infideles ædificaverunt, & structuram suam ad Lineam examinarunt. Sic quoque Ezechielis 40. ubi de Angelo dicitur: *Ecce vir, cujus erat species, quasi species æris, & funiculus lineus in manu ejus, & calamus mensura in manu ejus,* per Funiculum lineum, potest designari

M m 2 Re-

(a) Regula *καὶ*. Isid. 1. 6. Orig. cap. 16. Decr. cap. Canon. dist. 3.

(b) Philan. Vitruv. lib. 7. cap. 3. immò ipse ibi Vitruvii.

Regula. Nam instrumentum esse architecturæ Dionysius Areopagita satis indicat, docens in Cœlest. Hierar. cap. 15. vasa quoque (ut loquitur) geometrica atque fabricandi & construendi Angelis attribui, ad munera ipsorum spiritualia significanda. Quale esset instrumentum expriment LXX. qui vertunt, *in manu ejus erat Funiculus cementariorum.* Ita etiam S. Hieronymus, addens, quo & in Zacharia cap. 2. scriptum est, quod *Funiculus habuerit geometricum:* in Zacharia sic legitur: *In manu ejus Funiculus mensorum.* Beatus verò Gregorius proprium explicans usum *Funiculi* vel *Fili Cementariorum*, sic scribit Homil. XIII. in Ezech. *In Funiculo cementarii baris solet, ut cognosci æqualitas, vel rectitudo surgentis parietis debet, ut si lapis intus est, foras eijciatur, si exterius prominet, intus vocetur.* Quem usum in Ecclesia Catholica quotidie instruenda Prædicatoribus Propheta Ezechiel tribuit interpretibus S. Hieronymo ac Gregorio: quos eum in nomen nominat Vilalpandus, & ante ipsum Marcellus Delrio.

(a) Vilalp. Tom. 2. in Ezech. lib. 3. cap. 8. (b) Delr. Tom. 1. p. 724.

ARTICULUS III.

REGVLA EST LEX.

In Architectura sacra Tropologica.

Lex est in Architectura sacra, morali, aut spirituali, quam omnes operationes humanæ. totaque Virtutum structura examinari debet, ac proinde merito, *REGVLA* dicitur. Et sanè, Legem esse Regulam hominum studiosi, seu Architecti Moralis, & multo magis Christiani,

frani, non solùm ex sacris, sed profanis etiam auctori-
 bus probari facile potest. Imprimis, *Regula Architecto-*
nica & Canon idem sunt, ut ex superioribus constat. Lex
 autem Græcis est *Canon*. Certè, Marcianus Iuris-Con-
 sultus l. 2. ff. de legibus, ponit Canonem in definitione
 legis, quæ νόμος Græcis dicitur, sic scribens, Νόμος ἐστὶν
 ἀνάγκη δικαιοσύνης, καὶ ἀδικίας: id est, *Regulam justorum & inju-*
storum. Deinde, M. Tullius lib. 1. de Legibus, *Lex*, inquit,
 & *juris & injuriæ Regula*. quod ex Chrysippo sumptum
 putatur. Denique, Seneca lib. iv. de beneficiis cap. 12.
 Legem describens, est, ait, *justi & injusti Regula*. Idem ad-
 firmant in Religione Christiana Magistri. S. Gregorius
 Nyssenus Orat. de baptismo, agens de Lege Civili, est,
 inquit, *certa Regula vitæ hominum*. S. Thomas disputans de
 Lege æterna sic scribit: (a) *Lex æterna est Regula humano-*
rum actuum & voluntatis. (b) Apud Cassiodorum, Arha-
 larius Rex gloriatur, Legum suarum usuaem *Regulam*
 ubique servari. In eadem significatione usurpatur no-
 men, *Canon*, quod Latinis etiam familiare est pro *Regu-*
la, & ab Ecclesiasticis Scriptoribus sumitur communi-
 ter, pro Lege sacra & Ecclesiastica, quatenus distingui-
 tur contra civilem. Antiquus auctor, cujus nomen cele-
 bre fuit ante quingentos & plures annos adhibuit jam
 tunc illam distinctionem. Fuit is Goffredus Abbas, qui
 lib. tertio epistolarum in 39. ita habet: *Quod seculi Leges*
nulla ratione fieri permittunt, & sacri Canones omninò, ne fiat,
interdicunt, est duellum. Sic Leges Ecclesiasticæ, quos Gra-
 tianus, alii que deinde collegerunt, *Canones* ubique nun-
 cupantur. Unde *Ius Canonicum*. Apud Græcos, Photius
 opus suum concinnatum ex Legibus, Canonibusque

Mm 3   Nomo-

(a) S. Thom. 1. 2. q. 19. art. 4. (b) Cassiod. lib. ix. variar. epist. 18.
 (c) Goffred. Ab. lib. 3. epist. 39. (d) Jacobus Sirmundus in Notis.
 (e) Gratianus: Isidor. lib. de vir. illust. cap. 27.

Nemocanonem inscripsit : sicut apud Latinos Fulgentius, benè credendi Canonem, vocavit Regulam veræ fidei, scribens de fide ad Petrum. Denique apud Religiosos usitatum est, ut leges instituti sui & Constitutiones de modo religiosè vivendi, vocentur Canones vel Regulas: ut ostendit Iulius Nigrorius, Commentarius in Regulas Communes Societatis. Haud malè igitur nobis illud positum videri debet quod Architecti Christiani Regula sit Lex. Id autem fiet manifestius, si Regulæ architectonicæ proprietates & munus Legis commodaverimus.

(a) S. Fulgent, lib. de fide ad Petr.

ARTICULUS IV.

REGULA VT LEX

Recta sic oportet.

PRIMA Regulæ, qua Architectus utitur, proprietas est *Rectitudo*, quæ tam illi est propria, ut nomen accipit regula ex eo, quod sit recta, sic dicta quasi *Rectitudo* & impedimentum non habens, ut scribit Isidorus in Originibus. Et sanè, rectum oportet esse instrumentum quod distortorum parietum ceterarumque rerum longitudinibus tribuit rectitudinem. Eodem ducit origo natio, quæ est apud Bedam (b) & Damianum, (c) dicta *Regulam* à regendo, id est, dirigendo, & corrigendo, quia quod distortum prauumque corrigit, & antequam sit distortum, dirigit. Hoc sensu sumitur Regula in

(a) Isidor. lib. 19. Orig. cap. 18. (b) Beda Comm. in Boët. de Trinitate Tom. 8. (c) Dam. epist. 114. ad Marin. (d) Isid. lib. 6. ca. 16.

Codice, dum agitur de architecturâ Templi Salomonici, quæ fuit Domus Sapientiæ. lib. tertio Regum cap. vi. *Operuit omnia laminis aureis opere quadro ad regulam.*

REGVLA Architecti effectrix est rectitudinis per applicationem sui. Itaque ipsa imprimis sit recta oportet. *Propter quod unumquodque est tale, illud maxime est tale*, inquit Philosophus. Unde Seneca Epist. LXXI. comparans Virtutem cum Regula, sensu Stoico, secundum extremum rigorem, scribit, nec remitti, nec intendi posse: non magis, quàm Regulam, quàm rectum probari solet. *Quam, inquit si flectas, quicquid ex illa mutaveris, injuria est re-cti. Idem de Virtute dicemus. Hæc recta est, flexuram non recipit: rigida est, amplius intendi nõ potest. Hæc de rebus omnibus judicat: de hac nulla.* Simili ferè modo differit, tû de Virtute, tum de Regula S. Gregorius Nazianzenus Orat. 26. num. 7. & docet corrumpi Regulam, si quid vel addatur, vel subtrahatur, cùm neutrum sine detrimento rectitudinis contingat. Sic quoque S. Chryostomus. *hom. 12. in epist. ad Ephes. Regula, inquit, nec addi sibi quicquam, nec demi sustinet: alioquin hoc ipso, quod regula est, amittit.* Nam regere vel dirigere amplius non potest, fallit artificem, depravat fabricam, & est causa ruinæ, postquam extractum fuerit, ædificio, ut monet Isidorus, loco superius indicato. Complectitur hæc omnia versiculis libro IV. Lucretius Philosophus & Poëta, Architecto morali frequenter repetendis.

*Denique, ut in fabrica si prava est Regula prima,
Norma quæ si fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliqua si parte claudicat hilum,
Omnia mendose fieri, atque obstipa necessum est.
Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta.
Iam ruere, & quoniam videantur velle ruant quæ
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.*

CETERVM, Rectitudo non magis Regulæ conuenit quàm Legi: Lex enim omnis, si quidem Lex nominatim mereatur, recta est. Considera Legem Æternam, & Naturalem: Divinam & Humanam, in singulis inuenies infallibilem, inflexibilemque rectitudinem. Lex Æterna dicitur, vel quævis Regula practica, ac æternæ veritatis, ad quam naturaliter obligamur. Ut, DEUM esse colendum: parentes honorandos: nemini faciendam injuriam. Sunt enim istæ Regulæ omninò immutabiles, ac proinde æternæ. Vel vocatur Lex æterna Mentis diuini actus quidam, quo concipit & iudicat Regulas illas seruandas esse à creatura, cum voluntate eam obligandi. Lex Naturalis est participatio quædam, ut loquitur S. Thomas, 1. 2. q. 91. art. 2. *Legis æternæ in creatura rationali.* Si quidem Lex æterna extendit se ad omnes creaturas, tam rationales, quàm irrationales, sicut etiam Providentia diuina. At Lex naturalis ad solam creaturam rationalem. Et, si hominem spectes, est actus mentis humanæ, quæ nos naturali instinctu iudicamus Regulam æternam nobis præscriptam obseruari debere. Continet autem Lex naturalis alias plures Regulas, ad quas dirigendæ sunt actiones: duas verò potissimum, & maximè generales: *Bonum esse prosequendum: Malum fugiendum.* In his continetur illæ aliæ: DEUM colendum: parentes honorandos: vitam propriam conservandam: iustitiam & amicitiam cum proximo colendam. Item, DEUM non blasphemandum: parentes non contemnendos: propriam vitam non prodigendam: non metuendum: non furandum: homicidium, adulterium aliaque peccata non admittenda. Vno verbo, Alteri non faciendum, quod tibi non vis fieri. Denique, eodem spectant omnia præcepta Decalogi, & iis annexa.

PRÆTER hæc dictas Leges, est alia, quæ appellatur

latur POSITIVA: & est, aut DIVINA aut HUMANA. Divina, vel Instrumenti Veteris, quæ vocatur Mosaica; vel Novi Testamenti, quæ Evangelica; aut *Lex Vetus & Nova*. Vetus illa cum habuerit præcepta Moralia, Ceremonialia, & Judicialia; non est amplius necessaria Regula Architecturæ Christianæ, nisi quoad Moralia, quæ Decalogo continentur, & sunt quoad substantiam, Iuris naturalis, Lex Evangelica à Legislatore Christo lata cōplectitur Præcepta moralia, Sacramentalia, Fidei. Ad eam autem tenentur omnes Christiani structuram suam accommodare, & ædificium virtutum erigere.

LEX Humana vel est *Ecclesiastica* constituta à Prælati Ecclesiæ, quibus est potestas condendi Leges; vel *Politica* vel *Civilis*. Utriusque generis, aliæ sunt Communes pro omnibus, ut plerisque: aliæ uni, vel alteri Provinciæ, Reipublicæ, Communitati propriæ. Immo, nulla est Societas, nullum contubernium benè constitutum, nullus hominum cætus, qui leges suas non habeat. Quælibet autem est Regula Architecti Christiani, ac proinde quælibet recta: nam hæc est prima & potissima Regula architectonica proprietas. De rectitudine quidem Legis æternæ ac Divinæ ambigere esset impium. Lex autem Humana omnis, si quidem vera Lex sit, tum ad rectam Rationem, tanquam ad Regulam conficitur, tum ad Legem naturalem ac divinam directa conformataque est, unde derivatur, ut ex D. Augustin. (a) cū S. Thoma (b) docent Scholastici. Neque affectus ac perturbationes, quæ depravant, & distorquent animum hominis in effectione legis locum habent, ut ostendit Aristoteles: (c) quoniam Lex à recta Ratione procedit, & conficitur de rebus futuris, atque universalibus, quæ non commovent affectus, quemadmodum res singulares ac

* M m 5 præ-

(a) lib. de lib. arb. cap. 5. 6 (b) 1. 2. q. 93. art. 3. (c) lib. 1. Reth. cap. 2.

præsentes. Quare ab eodem Philosopho dicta est Lex,
Mens absque appetitu. Et à Marco Tullio sæpe definitur,
Recta ratio à Numine Deorum tracta, imperans honesta, & pro-
hibens contraria.

(a) Cic. lib. 1. de Leg. & Philip. 2.

A R T I C V L V S IV.

REGVLA ARCHITECTONICA

*Rectum & Distortum ostendit: haud secus Lex Bonum &
 Malum demonstrat.*

REGVLÆ Architectonicæ proprietas altera, prio-
 rem consequens, est, ut per eam in rebus aliis, qui-
 bus admoveretur, rectitudo, aut pravitas. Rectum, & Re-
 gula, quæ rectissima esse debet, ut nomen suum tueatur,
 est iudex sui & obliqui. Quod docuit Aristoteles, & as-
 seruit S. Hieronymus: ille lib. 1. de anima, hic in cap. vi.
 ad Galatas. Et experitur quotidie Architectus, cui, si pa-
 rietis recto planoque Regulam suam applicet, æqualitas
 ejus innotescit: si distorto, prono, gibbero admoveatur,
 gibbus, ac pravitas deprehenditur & apparet. Idem fi-
 cit Lex in moralibus; nam est *justorum & injustorum distri-*
ctio: ut illâ describit M. Tullius. Et sanè, ducit Lex omnia
 in cognitionem recti, vel distorti, quod in ipsorum et
 operationibus, dictis factisque, quibus constat moralis
 fabrica. Ac primò quidem, ipse Architectus, aut operari-
 rius quilibet per Legem, ut per Regulam, agnoscit stru-
 cturæ suæ rectitudinem aut contrà depravationem. Si
 enim apud se constituerit Ædificium spirituale in ani-
 ma erigere, & operi manum adhibuerit, jactoque
 funda-

fundamento Timoris Domini, ac Humilitatis, & Fidei, parietes Spei erexerit; tum verò, Legem divinam & humanam ad se spectantem, suis factis dictis, cogitatis attentâ consideratione applicet, deprehēdet illicò, rectène, an secus fabrica assurrexerit: clarius, benè an malè sit operatus: profecerit-ne, an defecerit in virtutum studio, in honestate morum, in cultu pietatis, in vitæ totius moderatione.

Huc facit dogma Pauli Apostoli ad Romanos tertio, ubi, *Per Legem*, inquit, *cognitio peccati*. Loquitur de Legge Mosaica, quæ quatenus complectebatur moralem, judicialem & ceremonialem, induxit hominem in cognitionem peccati. Nam pars moralis, quæ continet præcepta Decalogi, cognitionem perfectam attulit eorum, quæ cognoscebantur antea lumine naturali non ita clarè. Pars ceremonialis, & judicialis manifestum fecerunt peccatum, quoniam aliqua præcipiendo, & alia prohibendo, effecerunt, ut essent peccata, quæ antequam Lex ferretur, peccata non erant: hinc notitia peccati. Longior est de hac ipsa re sermo Apostoli ad Romanos VII. ubi ad particularia descendit: *Peccatum non cognovi nisi per Legem: non concupiscentiam nisi Lex diceret: Non concupisces*. Hoc est, Lex Moïsi peccatum non est, sed index, iudex, & accusatrix peccati: quia peccati cognitionem induxit. Exempli causa: ante legem de non concupiscendo latam; homo appetitiones internas admittebat contra proximum, ignorans esse peccata; sed accedente lege, *Non concupisces*, intellexit homo, ne interne quidem licere concupiscere rem alienam. Ita doctissimi Interpretes, Tolerus, (a) Pererius, (b) Cornelius, (c)

POR-

(a) Tol. in cap. 7. ad Rom. Annot. 9. & 10. (b) Per diff. 9. in cap. 3. & diff. 7. in cap. 7. (c) Ad Rom. 3. & 7.

PORRO, ut Architecto ipsi, ita omnibus aliis Fabricam intuentibus, Lex, velut Regula, notitiam recti, distortivè ingenerat, ut illam, vel laudent, vel vituperent, & vel imitatione dignam, vel ludibrio judicent. Sed præ his, usus est Lex, velut Regula, Superioribus, ad cognoscendam rectitudinem structuræ in subditis, ut si distorta sint aliqua, corrigere ea studeant. Ad discernenda recta & obliqua tribus esse opus, dicit Sextus Empiricus: (a) nimirum, Artifice, Regula, & Applicatione regulæ. Idem contingit in gubernatione hominum. In ea Artificis, seu Architecti loco, est Consul, prætor, censor: in Ecclesia, Episcopus, Decanus, Parochus: in Ordine religioso Abbas, Præpositus, Rector, Generalis, Provincialis, Guardianus: Regulæ vicem præstat Lex, Ordinatio, Constitutio: Applicationem facit Superior, quando comparat Titium, aut Sempronium cum Lege, Ex ea deprehendit, quomodo Legem servaverit, id est, an prævera sit rectus; nam rectitudo hominis probi est observatio Legis.

(a) *Emp. lib. contra Leg. Cap. de Iudica. veri.*

ARTICVLVS V.

REGVLA ARCHITECTONICA

Corriguntur distorta: Lege emendantur vitiosa.

NOTITIA mali nisi dirigatur ad ejus extirpationem, curiositatis est, sæpe vitiosæ. Quid iuvat scire detortum esse parietem, nisi hac utaris notitia ad corrigendum errorem? Itaq; hoc est, siue proprietatis terarum, siue officium præcipuum Regulæ, ut per illam corrigantur

tur distorta emendetur pravitas, adæquentur omnia. Trifariam autem utitur ad hunc finem Architectus Regula. Primò quidem, si ædificando, illam adhibeat: nam appositione Regulæ rectitudo inducitur, antevertendo depravationem. Idem facit Ædificator Spiritualis, qui quandocumque est dicendum aut faciendum quidpiam, immò & cogitandum, ponit sibi ob oculos mentis leges omnes ad quas obligatur, nec quicquam cogitat, dicit, aut operatur, quod non cum legibus consideratione præmissa, vel simultanea componat. Deinde, si fortasse minus attentus, collationem illam operis cum Regula neglexerit, indeque orta sit pravitas, quam primùm id animadvertit, arripit Regulam, & illam applicat, ut quod jam depravatum est, corrigatur. Simili modo Christianus Architectus, si per desidiam, aut incogitantiam, vel fragilitatem humanam operationes minus rectas ediderit, & cogitaverit multa, dixeritque Legi divinæ & humanæ minus consentanea: hæc cum Legibus suo tempore confert accuratè, & observata pravitate, per *Examèn conscientiæ* serium, dolore de præteritis, & firmo in futurum proposito emendare conatur. Denique, quamvis Regula ipsa non adhibeatur, si tamen illi substituatur Instrumentum omninò simile, rectitudo induci potest, aut pravitas tolli. Sic *Linea* per rubricatum funiculum inducta in ligno aut marmore, præstare potest, quod applicata Regula. Simili modo scriptor, adjutus Regula superposita, stylo sulcum facit in charta, vel plumbo lineolam format, ut rectè scribat. Sunt in anima, veluti lineæ quædam rectæ, aut sulci, habituales promptitudines relictæ ab actibus frequentatis, quibus si utatur moralis opifex, vice regularum, & iis operationes suas dirigat, utilitate regulæ non carebit.

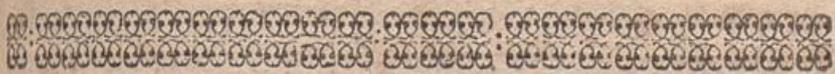
CETERVM. Architectonica ipsa Regula usui non
crit

erit in qualibet ædificatione, nisi sit *longissima*, qualis est *Amussu*, *Linea*, aut *Funiculus mensorum*, ut ad omnes partes ædificii extendi possit & cuilibet accommodari. Fallet etiam *Regula*, nisi sit *Inflexibilis*: quare curari solet ut conficiatur ex materia solida, qualis ferrum est, aut æs, non plumbum, ex qua cum esset *Regula Lesbica* ab ipsa parietum asperitate flectebatur, nec inducebat rectitudinem, sed suam perdebat. Hinc proverbium vetus, cuius mentio est apud Aristotelem, *lib. 3. Eth. cap. 10. Regula Lesbica*, quo designabatur fallax, quia flexilis: quæ fortasse erat brevior quoque, quàm usus poscebat. Contrarias qualitates habet *Regula Architecti Christiani*, *Lex Divina & Humana*: quæ imprimis tam est extensa, ut ad omnia dictorum, factorum, cogitatum genera pertingit: deinde est ære solidior, ac planè inflexibilis, quippe, ipsa divina vel humana Ratio, aut utriusque præscriptum. Quod quamvis extrema tentent impii, non torquebitur pravis affectibus, non flectetur violentis interpretationibus, non incurvabitur manifestis aut occultis depravationibus.

AVDIVISTIS hodie, quomodo tanquam *Architecti Christiani*, possitis rectè ædificare, & esse *Adolescentes*, ac *Viri bonæ ædificationis*, quod à vobis exigit *Architectus supremus*: nimirum, adhibendo ad omnia dicta, facta, cogitata; ad omnem operationem internam & externam, instrumentum architectonicum communissimum, quod est *Regula*. *Regulam Architecti Christiani* esse *Legem*, *Æternam*, *Naturalem*: *Divinam*, *Humanam*. *Communem & Propriam*. Ad eam *Regulam* quicumque opus suum exigit, non metuet casum suæ fabricæ, quippe ab omni parte firmæ. Idem, ut clarè loquar, ac simpliciter, nulli erit scandalo: omnes ædificabit. Qui sequutus semper fuerit hanc *Regulã*, & ejus *directione*

ædi-

ædificari. sit benedictio super illum, & vos omnes, Architecti Omnipotentis, ac per Sapientiam suam cuncta regulantis, DEI Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. AMEN.

SERMO II.

CHRISTVS SALVATOR

Semper & ubique moraliter benè ædificans secundum Regulam: signatè in Nuptiis.

Nuptia factæ sunt in Cana Galilææ: & erat Mater IESV ibi. Vocatus est autem & IESVS, & Discipuli eius ad Nuptias. Ioannis II.

CHRISTUS IESUS, quâ DEUS, non cœpit ædificare, sed ab omni æternitate, quæ nec principium habet, nec finem, ædificavit, Architectus minimè ociosus, in arcana illa arcanorum fecundissimo fundo, quem Electionis & Prædestinationis Sâctorum dicimus. Idem, quâ Homo, cœpit ædificare, haud tardius, quàm vivere: nec contummavit citius, quàm desit vivere: siquidem tunc operi ultimam manum imposuit, cum dixit: *Consummatum est, & tradidit spiritum*, Ioannis XIX. Ædificavit in utero Matris, in quo cœpit vivere, Angelos, qui quem cœli cœlorum capere non poterant, mirabantur in palmarum corpusculo, si tam fuit magnum, delitescere, & in Virginis contineri gremio. Mox utero egressus, tauquâ Thalmo, ædificavit pastores pecudum in præfepio,